

**ეკთპირიანი ჰნეპითი გჰაკის ზმნეპის შორჰათა ნაკრძეპე
თუჰრჰეპითი პირჰეპისა და თუჰრჰეპითი გჰორჰეპი**

(ვშობილღვარ თუ შობილღვარ? ვშობილიჰყავი თუ შობილღვიჰყავი ან ვშობილღვიჰყავი?)

მესამე ჰგუფში შემდეგი სამი დრო-კილო შედის: ა) თ უ რ მ ე ო ბ ი თ ი პ ი რ ვ ე ლ ი (რა უქნა?): გაუგზავნია, შეჰკითხებია, დამღვარა; ბ) თ უ რ მ ე ო ბ ი თ ი მ ე ო რ ე (რა ექნა?): გაეგზავნა, შეჰკითხებოდა, დამღვარიყო; გ) კ ა ვ შ ი რ ე ბ ი თ ი მ ე ს ა მ ე (რა ექნას?): გაეგზავნოს, შეჰკითხებოდეს, დამღვარიყოს.

1. თურმეობითი პირველი:

ერთპირიან ჰმნებში ეს დრო შედგება ნამყო დროის მიმღეობისა და მეშველი ჰმნისაგან აწმყოს ფორმით (ვარ): დავმღვარვარ, დავწოლილღვარ, ვშობილღვარ, გავზრდილღვარ, მოვშეკვდარვარ და სხვა.

აქ მოყვანილი ფორმები პირველ პირს წარმოადგენს. დღეს გაბატონებულად უნდა ჩაითვალოს ეს სახე. მასში დასაბუთებას მოითხოვს გ- პრეფიქსის ხმარება.

ძველ ქართულში იყო:	ახალ ქართულში გვაქვს:
გაზრდილ ვარ	გავზრდილღვარ
გაზრდილ ხარ	გაზრდილხარ
გაზრდილ არს	გაზრდილა
გაზრდილ ვართ	გავზრდილღვართ
გაზრდილ ხართ	გაზრდილხართ
გაზრდილ არიან	გაზრდილან

ძველ ქართულში მეშველ ჰმნას ყველა პირში შენახული აქვს თავისი სახე შეუცვლელად, ახალ ქართულში კი სხვაგვარი მდგომარეობაა: მხოლოდბითი რიცხვის მესამე პირში -ა გვაქვს და ეს -ა უბრალო ფორმანტია და არა მეშველი ჰმნის გარკვეული ფორმა. მრავლობითის მესამე პირში მეშველი ჰმნა აგრეთვე აღარსად ჩანს: „არიან“-ის ადგილას მხოლოდ -ან დაბოლოებდა; ფორმები „დამღვარარიან, შობილღვარიან. გაზრდილღვარიან“ დღეს დიალექტიზმად მიიჩნევა.

მეშველი ჰმნის ფორმანტად გადაქცევა მოასწავებს. აღწერითი წარმოებების ორგანულ წარმოებად შეცვლას, რასაც ხელს უწყობს ისიც, რომ მიმღეობა ფუძითაა წარმოდგენილი (დავმღვარვარ — პირველი თურმეობითია ჰმნისაგან „ვღვებ“, შეად.: „დამღვარი ვარ“ — აწმყო).

პროცესი აღწერითი წარმოების ორგანულ წარმოებად შეცვლისა მესამე პირში უკვე დამთავრებულია; პირველ პირში იგი იწვევს -გ პრეფიქსის გაჩენას,

ამით მთელ ფორმას მარტივი ორგანული წარმოების სახე ეძლევა და „ვარ“ იჩრდილება. შეუძლებელი არ იყო „ვარ“-ს თავისი -ვ დაუქარგა კიდევ და მთელ ფორმას მხოლოდ თავში შერჩენოდა ვ- პირის ნიშნად, რომ მას ზურგს არ უმაგრებდეს, ერთი მხრით, მეორე პირას „ხარ“ (სადაც „ხ“, როგორც გაქვავებულა ნაშთი, ურყევად დგას), და მეორე მხრით, ანალოგიური წარმოებანი.

სალიტერატურო ქართულში კარგა ხანია, რაც დაკანონდა ისეთი ფორმები, სადაც -ვ პრეფიქსიც არის წარმოდგენილი და „ვარ“ მეშველი ზმნაც დართულია. ესენია, ერთი მხრით, იმავე თურმეობითი პირველის ფორმები ორპირიან ზმნებში: შევჭკითხებივარ მე მას, დავხდგომივარ მე მას, ვუჭივარ მე მას... და, მეორე მხრით, ერთპირიანი ზმნები აწმყო დროში: ვზივარ, ვწივარ, ვდგავარ და სხვა. ამგვარ ზმნებს ძველ ქართულში „ვარ“ არ გააჩნდა (იყო: ვუჭი მე მას... ვზი, ვწივ, ვდგა... მე). მართალია, აქ ვ- პრეფიქსი თავიდანვე იხმარებოდა და „ვარ“ ზმნა შემდეგ დაერთო, ხოლო „დავმდგარვარ“ და მისთანებში, პირუკუ, „ვარ“ იმთავითვე იყო, თავსართი ვ- შემდეგში გაჩნდა, მაგრამ ეს გენეზისის საქმეა, ფაქტი კი ის არის, რომ სალიტერატურო ქართულის დღევანდელ სისტემაში კანონიერია ისეთი ფორმა, რომელშიც „ვარ“ მეშველი ზმნაც მოიპოვებდა და ვ-პრეფიქსიც.

ამრიგად, ერთპირიანი ზმნების თურმეობითი პირველის ფორმები, როგორცაა: დავმდგარვარ, ვზობილვარ, გავზრდილვარ და მისთანები, ერთადერთი კანონიერი ლიტერატურული ფორმებია. მიუხედავად იმისა, რომ პირველ პირში ასეთი ფორმის აგებულებას ქმნის ზმნის მიმღეობა პლუს პირველი პირის თავსართი ვ- და ბოლოს მეშველი ზმნა ვარ, ფორმა მაინც კანონიერია, რადგანაც 1) ანალოგიური აგებულების ფორმებმა უკვე მოიპოვეს სალიტერატურო ქართულში სანქცია (თურმეობით პირველში: შევჭკითხებივარ, შევდგომივარ, ვყოფილვარ; აწმყოში: ვზივარ, ვდგავარ, ვჩანვარ) და 2) პროცესმა, რომლის შედეგადაც ვ- თავსართი მოგვევლანა (ვზობილვარ), უკვე გაიმარჯვა მხოლოდობითისა და მრავლობითის მესამე პირში.

მაშასადამე, უნდა ვიხმაროთ ვზობილვარ (და არა: ვზობილვარ), გავზრდილვარ (და არა: გავზრდილვარ), ავღელვებულვარ (და არა: ავღელვებულვარ), ავმდგარვარ (და არა: ავმდგარვარ).

2. თურმეობითი მეორე:

ერთპირიანი ზმნები ამ დროსაც აწარმოებენ აღწერითად, ისე, როგორც ამას ჰქონდა ადგილი თურმეობითს პირველში. განსხვავება ისაა, რომ მეშველი ზმნა იქ აწმყოში იყო (ვზობილვარ, ვზობილხარ...), აქ კი იგი ნამყო ძირითადადში (წყვეტილში) დაისმის (ვიყავ, იყავ, იყო): მოვმკვდარიყავ, მომკვდარიყავ, მომკვდარიყო... დავმდგარიყავ, დამდგარიყავ, დამდგარიყო... ვზობილიყავ, ვზობილიყავ, ვზობილიყო... გავზრდილიყავ, გავზრდილიყავ, გავზრდილიყო...).

ეს აღწერითი ფორმა ორგანულ წარმოებადაა ქცეული: თურმეობითს პირველში -ვ პრეფიქსის გამართლება ხდებოდა საქით (ვ-ვზობილვარ); აქ კი ანალოგიური ვ-ს საკითხი გადაჭრილად უნდა ჩაითვალოს, ოღონდ საკითხი ეხება მეშველი ზმნის „ვიყავ“-ის ვ- პრეფიქსის ყოფნა-არყოფნას.

ძველ ქართულში

ახალ ქართულში

შობილ	ვიყავ	ა) ვშობილვიყავ	ბ) ვშობილიყავ
გაზრდილ	ვიყავ	გავზრდილვიყავ	გავზრდილიყავ
ყოფილ	ვიყავ	ვყოფილვიყავ	ვყოფილიყავ
დამდგარ	ვიყვენით	დავმდგარვიყავით	დავმდგარიყავით
მომკვლარ	ვიყვენით	მომკვლარვიყავით	მომკვლარიყავით
შობილ	ვიყვენით	ვშობილვიყავით	ვშობილიყავით
ყოფილ	ვიყვენით	ვყოფილვიყავით	ვყოფილიყავით...

უკანასკნელი სახე, ჩვეულებრივ ხმარებულ ი, ძირითადი ფორმაა სალიტერატურო ქართულის განვითარების თანამედროვე საფეხურისათვის.

თურმეობითს მეორეში ერთპირიანი ზმნების პირველ პირში ვ-პრეფიქსი რჩება თავში მიმღობური ნაწილის წინ, ხოლო ვ-პრეფიქსი აკლდება მეშველ ზმნას.

მაშასადამე, უნდა ვიხმართ: მოვმკვდარიყავ(ი), დავწოლილიყავ(ი), დავმჭდარიყავ(ი), დავმდგარიყავ(ი), ვშობილიყავ(ი), გავზრდილიყავ(ი), ვყოფილიყავ(ი) და სხვა (და არა: ვშობილვიყავ(ი), გავზრდილვიყავ(ი), ვყოფილვიყავ(ი), დავმდგარვიყავ(ი) და სხვა ან შობილვიყავ(ი), გაზრდილვიყავ(ი), ყოფილვიყავ(ი), დამდგარვიყავ(ი) და სხვა. ხოლო მრავლობითში: მოვმკვდარიყავით, დავწოლილიყავით, დავმდგარიყავით, ვშობილიყავით, გავზრდილიყავით, ვყოფილიყავით და სხვა (და არა: მოვმკვდარვიყავით, დავწოლილვიყავით, დავმდგარვიყავით, ვშობილვიყავით, გავზრდილვიყავით, ვყოფილვიყავით და სხვა. ან მომკვდარიყავით, დავწოლილვიყავით, დამდგარვიყავით, შობილვიყავით, გაზრდილვიყავით, ყოფილვიყავით და სხვ.)